

„Istarska Rijec“

izlazi svakog četvrtka sveže. Svakog drugog četvrtka donosi izvanredni priloz „Mladost“.

ISTARSKA RIJEČ

Tjednik za pouku, gospodarstvo i politiku istarskog naroda.

Oglasni stoje 6 lira

za svaki centimetar visine u širini jednog stupca. Za više-branimo uvjetovanje daj se znatno povoljnija nagoda. Placati se i utužuje u Trstu. Dopsi se naju uredništva a novac uplatiti. Netranskripcija se pisama ne primaju, a rukopisi se ne vraćaju ni u kojem slučaju.

Narodne manjine

Pitanje je narodnih manjina tako žalosno i tako glavo, u povijesti naših vremena, da mora izazvati najvažniji rad nacionalno-vrednosne kulture. — Preporučeno li se u predratno doba po čemo gotovo u svim državama našli na djelstvo, da vladajuća nacija, koja imade u svojoj državi drugodruge manjine, sprječava im svaki kulturni i politički razvoj takav sa jednostavnim ciljem, da ih odnarođi. Broj se država sa narodnim manjinama vršetkom rata povećao. Malne sve su si države dobrovoljno napisile milijane tudjodrdnih naroda, zato bi i bila njihova dužnost, da nose i posljedice toga fakta. Medjutim se u svim državama oparano, da je pitanje narodnih manjina ravnano, koja izveda državni organizam, koji ne dopusta da se država sredi i konsoliduje. — Jedan od najvažnijih razloga, da se u svim državama još pokoji i nastižu, da države medju sobom ne mogu da urade svoje odnose, je da medju njima vlada doista napeto, ratno raspoloženje — jesti slabo i nečovječansko postupanje sa narodnim manjinama.

Kakvim se sredstvima služe države, da potpuno obračunaju sa svojim manjinama? Je vlastiti redovni narodne manjine stvar sa država operu i kadar janitara, koji imade kod svakog naroda. — Ti podmlitlivi, beznačajni i moralno iskvareni elementi najopasnije su orudje svojih gospodara. Oni su svagda pripralni da naprave pa i najveći prestupak nad svojim vlastitim narodom. Ta mi smo to osjetili gorko na svojim ledjima. — Uopredo sa tim načinom poslužuju se terorom i vlašću, koja im stoji na raspolaganju osobito onda, ako ne uspeva prvi način. —

Tu ori postepeno po stanovitome planu ukidaju narodnim manjinama sve pravice, likavaju ih kulturnih i političkih ustanova. Zanimivo je, da se takvim i sličnim sredstvima operise u svima državama. — Duh nastiže pod zastavom nacionalizma uvukao se u vladajuće nacije, koji je neosnovano uzimaju pravo, da sa jedini nosioci državne vlasti i stega nemilosrdno i brutalno ugušavaju, sistematski uništavaju svoje manjine. — Zar se takvim nasilnim metodama kroji sudbina malih naroda, koji su bili nasilno i nepravedno odtrgnuti od svojih narodnog debila? — Gromovnici su Evrope dugo raspravljali i o tom pitanju na konferenci u Lozani. Piše se, da su dosli do konačnog sporazuma. Mi pako držimo, da su dosli do sporazuma samo na papiru. Kako li je već zaključeno u tom smislu bilo stvoreno na svemirodnoj konferenciji? Jesu li se toga države držale? Nikako. — Države protuljavaju i dalje, da primjenjuju nasilne metode, protiv su nedostojne kulturnog naroda. — To je pogubno i sudbonosno za državu. — Narodne manjine moraju biti poštovane te se moraje čuti i u svojoj državi doma. — Zadovoljenje je svih državljanina, dakle i manjina, predvjet za savjesno izvršavanje zakona, za ozdravljenje gospodarskih prilika, za konsolidaciju države. — Nijeđan odjelni genij, nikakva diktatura stranke, nego skupni napor uz sudjelovanje djelokupnog pučanstva može da taj cilj postigne. To će se dogoditi tek onda, kada bude svaka država proglasila lozinku o samopredjeljenju nacija. Svakoj narodnoj manjini treba bez terora i upliva zajamčiti kulturni i politički opstanak i razvitak.

Nas je Jugoslavene u Italiji zapala osobita čast, da se nalazimo u državi, za koju je razglašljeno da postupa najliberalnije, sa svojim drugodrdnim manjinama. I zbilja joj je na poznatoj skupštini medjuparlamentarne komisije u Beču uspelo baciti Evropi prah u oči. Manjine ostalih evropskih država nam valjda stopa zavidjaju. Kakve li strasne ironije! Mi smo si malo svijesni svog kukavskog i jadnog položaja. Nama ne bi nitko zavidjao kad bi znao, da bi se sa naslijama nad našim bijednim narodnim mogla ispuniti čitava knjiga, kad bi znao, da nam se sistematski zatvaraju škole da se nas lišava svih kulturnih i političkih ustanova, da nas se smatra državljanima trećeg reda, i da nam se napokom oficijalno izjavljaju, da nas treba odnarođiti. Mi ne možemo, a da o tom ne govorimo, — premda smo o tome već dosta pisali. Mi ćemo o tome pitanju i dalje govoriti, nek se znade, da nam ne cvatu ruže.

Nove granice Istre, Trsta i Goričke

nek se svatko uvjeri, da država, čijim se mi podanicima priznavamo, akoprem savjesno vršimo dužnosti i akoprem nemamo nikakvih prava — tako kruto i nemilo postupi sa svojim narodnim manjinama. Nas to boli, nas to tisti, to više, što se naša država ponosi, da je država slobode i da prednjači svojom kulturom i civilizacijom, svojim slobodnijubljem u ravnaju sa svojim inarodnim manjinama. —

Institut privatnog vlasništva

Pod privatnim vlasništvom razumijeva se da netko imade isključivo pravo, da neku stvar posjeduje te da iza njegove smrti ima da pripadne onome, komu ju on oporukom ostavi.

Privatno vlasništvo je produkt kulturnog i gospodarskog razvitka naroda. Ono je najjači motor gospodarske djelatnosti čovjeka. Privatno vlasništvo je oblik, u kojem čovjek dobiva nagradu za svoj rad. Otac radi cijeli svoj život i stedi on, što je zaradio, u nadi, da će mu djeca i iza njegove smrti uživati plod njegovog rada. Privatno vlasništvo moralo bi biti posve nepovrijeđivo. To zahtijaju zakoni svih kulturnih država. I seljakovo se imanje postuje po zakonu kao jedino njegovo. Seljak na svom imanju radi svom snagom, jer znade da će prirod pripasti jedino njemu i njegovoj obitelji. On preduzima i kulturno-tehničke popravke na svom zemljištu, jer je siguran da će dotično zemljište biti i u buduće njegovo. Da nema te sigurnosti nad privatnim vlasništvom, seljak ne bi nikada htio da zaradi više nego je potrebno njemu i njegovoj obitelji.

Najveći neprijatelji privatnog vlasništva jesu komunisti. Oni drže, da je ono jedini uzrok zla i siromaštva na ovom svijetu. I u Rusiji su komunisti htjeli da nestane privatnog vlasništva, pa su naredili seljaku neka radi na polju, koje ne će nikada biti njegovo. I zaista: plodovi njegovog truda nisu ostali: jednino njemu, jer mu je oblast ostavljena samo toliko, koliko mu je bilo potrebno za onu godinu, a ostalo mu je oduzeto. Uz takve prilike nije htio ruski seljak da radi svom snagom, nego je htio da imade samo toliko, koliko mu zadostava da ne bude gladan. Posljedica toga bila je ta, da je ostali dio naroda u gradovima, koji se bavi drugim poslovima, morao gladovati. Vzdog toga su bili i sami komunistički zlobje prisiljeni, da ponovno uvedu u va-

lanost prijašnji statut o pravu vlasništva i povrate seljcima njihova djedovinu.

Pitajmo se, kako se kod nas postuje privatno vlasništvo. Mi živimo u kulturnoj državi, Italija je bila odavna kolijevka kulture, koja je davala dobar izgled mnogim narodima. I institut privatnog vlasništva izabrali su stari Rimljani pred više stotina godina kao narod eminentno pravničkog shvaćanja. I u Italiji postoji zakon, koji drži privatno vlasništvo kao nešto „svetoga“. Ne ipak se kod nas događaja, da se taj nepovrijeđivi zakon krši. Najljepši primjer za to služi nam onaj nekulturni čin, koji se dogodio u Ferencima, gdje je nekolicina mladih ljudi provalila i zaposjela školsku zgradu, koja je privatno vlasništvo „Družbe sv. Ćirila i Metoda za Istru“. U jednom broju „Istarske Rijeci“ bilo je rečeno, da je to „atentat na tudje dobro“, ali ja idem još i dalje i velim: Oni nisu samo atentat na tudje dobro, nego i na zakon!

Nedavno smo čitali, da je glavna skupština Istarske posujnice u Puli bila brutalnim načinom razagnana. I naše posujnice su novčana društva, a njihovo je vlasništvo privatno. Time što je bila napadnuta glavna skupština tog društva u Puli, znači također atentat na njegovo dobro.

Gospodari naši, kada mislite prestati sa takvim nasiljem? Dok s jedne strane zatvoriste toliko naših škola, dok ste nam izagnali svu inteligenciju — sve to nije vam dosta, nego i dalje pokazujete našem seljaku da ste njegovi neprijatelji. Mnogo se čita u vašim novinama o poboljšanju gospodarskog stanja u Istri. „Istrica agricola“ nastoji, kako bi seljaka postavlila u gospodarstvu; preporučuje kulturu duhana, ljekovitog bilja itd.; u jednom broju dovuku je „Pace alle campagne“ — mir seljcima. Dok s jedne strane nastojite da u Istri opravirate gospodarsko stanje, s druge strane vi isti ga i razarate. Mislite li, da će to biti od koristi državi ili našoj pokrajini? Dolegled ne budu u Istri imale slobodan razvitak zadruge, sva kulturna društva i doleglod ne budu svi građani jednako posujivači zakon ove države i dok ova država ne bude svojom građane i njihovo vlasništvo jednako štiti — znajte, da je nemoguće napredak u kulturnom i gospodarskom životu naše pokrajine. Gradišćevo.

Istarski narode!

Teško li je, uzati si. Sino trpi u sadašnjem položaju. Zemlja ti je gola i krsivita. Tvoje je nebo oblačno. Vjetrovi i oluje te biju i mlače sa svih strana. Tlače te i pritištu. Iskorišteniji su te kježi iz ove tužne zemlje, kom ti silno ljubis. Sve ono, što je tvoje i što ti je najvještine lože zadostan tvoji gospodari, da ti otmu, iz Rima ti je javio najviši državnik Mussolini, da hoće proizvesti tvoju narodnu smrt. On i svi njemu slični hoće da zaboraviš na svoju rođenu majku, da proklinješ ono slatko majčino mliče, što te je zadržilo, oni hoće da pogrišk ona tvrda, ali nježna koljena tvoje matice majke, hoće da zaboraviš na krilo tvoje majke, koje te je odnjahlo. Htjeli bi, da ti se gnosti ona slatka i tebi toli mila i nezaboravna materinska riječ. Oni misle, da samo oni imaju pravo i dužnost, da ljube svoju majku, sve što je neizmjerno — materinsku riječ. Misle, da su samo njihova majka i njihov rad vrjedniji Slovancima. Ne, narode, i tvoja majka vrijedna toga Slovancima i ti imas pravo da je ljubis, a tvoja je sveta dužnost, da je braniš, pa protiv kojega god bilo. To ti je naravno usadila u srce. Nitko nema prava. — do tvoje sreće — da uništite tvoje majke i tvoju dušu. I zato je tvoja obnova, iznova, iznova i plenitena. Prisižni, narode, da tvoju narodnost ne daš nikome pod nikakvim uvjetom. Sadašnji tvoji gospodari hoće, da ti unište tvoj materinski jezik, s kojim ti iskazuješ svoje misli i čuvstva i kojega ti najbolje razumijes. Htjeli bi, da zaboraviš na jezik tvoje rođene matice. Teraju ti tvoj jezik iz crkve, iz ureda, iz škole. Htjeli bi, da si neuk. Drazje im je, da se ništa ne naučiš, nego li da učis u svojem materinskom jeziku. I zato ti dano-nice zatvaraju tvoje škole i teraju tvoje narodne učitelje. I ako budu naš jezik još više proglašiti, znači, da je onda tvoje učitelje, tvoje domaće ognjište, gdje mora da vječno živi tvoj govor i tvoja knjiga. Lijepe je riječi i, tome rekao naš narodni poslanik Wilfan: „Proglašati mogu naš jezik iz ureda, ali ljubavi do toga jezika ne mogu, da progone iz naših srca, niti od naših hivalista, niti od naših otmista, ako toga ne dopusti naša mladost.“

Jugoslavenski roditelji, nikakva sila vas ne može prisiliti, da ne govorite svojomu djetetu u svojem jeziku, nitko vam ne može da zaprijeti, da vaše djetete ugađa u vašem jeziku, da mu usadijeete u srce ljubav do vas, do svoga roda i jezika. Ne mogu da nam brane u svojem polju i svojoj snimi, gdje služimo u znojnu svoja lica koru ljiljba, da govorimo svojim jezikom. Nema sila, koja bi nas prisilila, da se ne možemo u našem jeziku te da ne možemo našim jezikom. Bes da nam zabrani u prijateljskom razgovoru, da se služimo svojim jezikom? Naša domaća kuća, naše ognjište, naši domaći i prijateljski stancani služiti će nam, da naše rasipno plamen ljubavi do našega materinje jezika. Tu ćemo si mi srce jadači i volje čvrstiti. Nikakva sila nas ne će uništiti. Mođi bi nas naše prisustvi i potuđiti, ali mi ćemo onda još jače vrsnuti i skočiti. Velimo vam, gospodari naši: Naše srce, našu dušu, naše misli i osjećaje nam ne možete uzeti.

Ali, narode, opstoji jedna velika pogibelj, koja li sve više opječi. Bit će neizbježna, ne budeš li si znao pomoći. Već se poznaju tragovi te grđne nemani, te crne noći. Pogibelj je, narode, da ostanesh nepismen ti, a naravno i tvoja djeca. Znam, da nije potrebno razlažati ti, kako je to velika nesreća. Ali, tvoji gospodari te hoće imati u nepismenosti, u siromašju. I zato ti oni zatvaraju škole i teraju učitelje i narodne svećenike. A li tim za uzvrat mirno plaćas poreze i pokorno silješ svoje sirove pod oružje. To su ti jednaka prava i jednake dužnosti! A sada uzdaš se u se i pomoz si sam, koliko možeš i zato ti preporučam: mi li istarski narode, učite se sam pisati i čitati!

Na prvi pogled činiti će ti se to nemoguće. Naravno, da je teško već tvoja narodnoga učitelja. Ali, koliko ima naših ljudi, po Istri, koje su prilike nagmale, te su naučili čitati i pisati. Za svih dugih zimskih mjeseci, u svojim djelama, upotrijebi priliku, da te satove iskorištis. Naručite više njih zajedno naše početnice u Pazinu kod Novaka. Pitajte za savjet i uputu vašega narodnoga učitelja ili svećenika. Idite k njima, pa makar to bilo dva ili više staza daleko. Oni će vam pomoći, da se naučite pisati, da vam pokažu put, kako ćete se učiti. Trideset je slova! U nekoliko mjeseci moći ćeš, da ih naučiš, te da ih umiješ skupa slagati za riječi. U svakome je selu koji pismen čovjek, koji će ti ići starim, a bome sada i mladim učenicima na ruku. S početnicima se posao veoma olakšava. Bit će to dođi starih Rosanaca, koji su u nekoliko mjeseci već početnice naučili za sišu pismo napisati. Kušaj, i vidišti ćeš, da ćeš uspijeti, te da ćeš, ako si sada počneš u proljeću polaganom pismo pisati i našu „Istarsku Rijec“ čitati. Ne mori zahtijevati, da tako sigurno ćeš čitati i naš narodni i pismeni čovjek, koji će ti dati uputi i pomoći.

Težak je ovaj život i krut i pun borbe. A zato tvrdo i čvrsto radi, te nemoi nikada izgubiti vjeru, nadi i ljubav do svoga roda i do bolje budućnosti!

Širite „Istarsku Rijec“!

